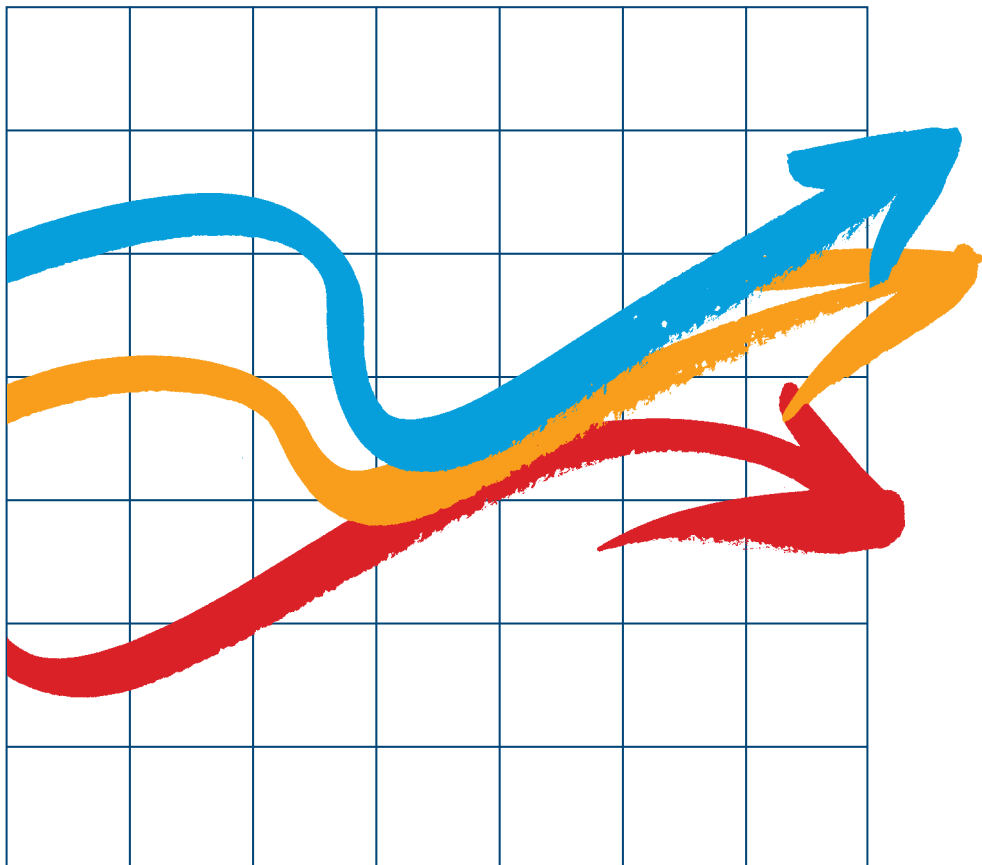

Hösten 2003

Konjunkturbarometer Norrland

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

**NORRLANDS
FONDEN**

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	2
Branschanalyser	
Tillverkningsindustri	4
Massa- och pappersindustri	5
Verkstadsindustri	6
Trävaruindustri	7
Byggnadsindustri	8
Industriinvesteringar	8
Uppdragsverksamhet	9
IT-verksamhet	9
Detaljhandel	10
Turism	10
Exporten i Norrland	11
Länsöversikter	
Gävleborgs län	12
Västernorrlands län	13
Jämtlands län	14
Västerbottens län	15
Norrbottnens län	16
Branschöversikt	17
Undersökningsmetodik	17

Intressenter

En årlig konjunkturbarometer för Norrland har genomförts sedan 1988. Ett uppehåll gjordes 1999. Den görs i dag av Statistiska centralbyrån på uppdrag av Norrlandsfonden.

Projektansvarig

Jan-Olov Johansson, Norrlandsfonden
tfn 0920-24 42 63
jan-olov.johansson@norrlandsfonden.se

Produktion

Bo Sandén, Statistiska centralbyrån
tfn 08-506 946 94, bo.sanden@scb.se

Fler exemplar av rapporten kan rekvireras direkt från någon av ovanstående kontaktpersoner. En pdf-fil kan hämtas hem från www.norrlandsfonden.se. OH-material med diagram från denna rapport kan beställas från SCB.

Om undersökningen

Konjunkturbarometern för Norrland bygger på en postenkät till ca 850 företag inom följande huvudbranscher: tillverkningsindustri, byggnadsindustri, detaljhandel, uppdragsverksamhet, IT-verksamhet samt turism. Undersökningen, som ger en totalbild för hela Norrland, har dessutom brutits ned på de 5 länen Gävleborgs län, Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län.

Höstens mätningar – där svaren från företagen samlats in under september och oktober månad – avser utfall för första halvåret 2003, en nulägesbeskrivning för hösten i år och en prognos för första halvåret 2004.

En utförligare beskrivning av undersökningen finns under rubriken Undersökningsmetodik på sidan 17.

Utdragen konjunktursvacka – men optimismen består

När vi för ett år sedan redovisade den förra konjunkturbarometern för Norrland var såväl den svenska som internationella ekonomin inne i ett känsligt läge. Osäkerheten om den ekonomiska utvecklingen hade då ökat samtidigt som flera tecken i konjunkturbarometern pekade på att en viss ekonomisk återhämtning redan hunnit ske i Norrland. En normalkonjunktur hade förra hösten etablerats inom stora delar av det norrländska näringslivet.

De norrländska företagens optimism inför våren 2003 var också tydligt framträdande i rapporteringen. Inte minst basindustrins – som traditionellt ligger tidigt i konjunkturen – positiva bedömningar av den närmaste framtiden ingav hopp om lite bättre tider. Det fanns därför fog för de förhoppningar, som utställdes i förra årets barometer om en ytterligare stabilisering och viss förbättring av konjunkturläget efter årsskiftet.

Det är bara att konstatera att företagens förväntningar denna gång inte infriats. Den ekonomiska bild som denna höst kan tecknas för Norrland ligger visserligen fortfarande inom ramen för en normalkonjunktur, men en ytterligare allmän förbättring har hittills uteblivit. En viktig förklaring till detta är Irakkonflikten, som inte var känd vid prognostillfället. Den ökade osäkerheten i samband med Irakkonflikten har sannolikt fått många företag och hushåll att

skjuta på sina investeringar och inköp. En annan negativ faktor som tillkommit i bilden sedan förra hösten, och som kan vara kännbar för verksamheter med stort dollarberoende, är den kraftiga försvagningen av dollarn.

Även om den ekonomiska helhetsbilden för Norrland fortfarande är ganska tillfredsställande, varierar situationen en hel del inom näringslivet. Sett över olika branscher är läget, nu liksom förra hösten, bäst för detaljhandeln medan byggnadsindustrins situation fortsatt att försämrats. För tillverkningsindustrin där konjunkturen, totalt sett, fortfarande är att betrakta som relativt normal, dras det allmänna intrycket ner av den försvagade konjunkturen för massa- och pappersindustrin samt stål- och metallverk.

Trots ett lättare bakslag i den ekonomiska utvecklingen i försäkt minne finns det anledning att vara försiktigt optimistisk inför det kommande året. Glädjande nog har de norrländska företagens framtidstro vuxit sig ännu något starkare jämfört med för ett år sedan. Särskilt framträdande är optimismen om konjunkturen inom tillverkningsindustrin och uppdragsverksamheten. Framtidstron går även att avläsa i industrins investeringsplaner för nästa år som pekar kraftigt uppåt efter ett par års nedgång. Ett undantag från den generella bilden gäller byggnadsindustrin där företagen förutser en fortsatt försämring fram till nästa sommar.

Jag hoppas att Norrlandsbarometern är till nytta för läsaren och kan vara en vägledning vid bedömningar av den ekonomiska utvecklingen i regionen. Slutligen vill jag rikta ett tack till alla företag som tagit sig tid att besvara vår enkät. De får nu tillbaka sina uppgifter i form av branschstatistik och geografiska sammanställningar.

Lars-Olov Söderström

VÄNTAD UPPGÅNG I NORRLAND FRAMSKJUTEN TILL VÅREN

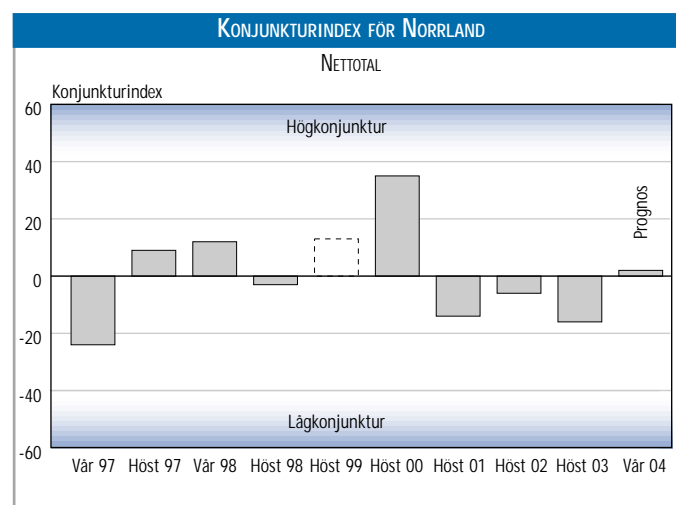
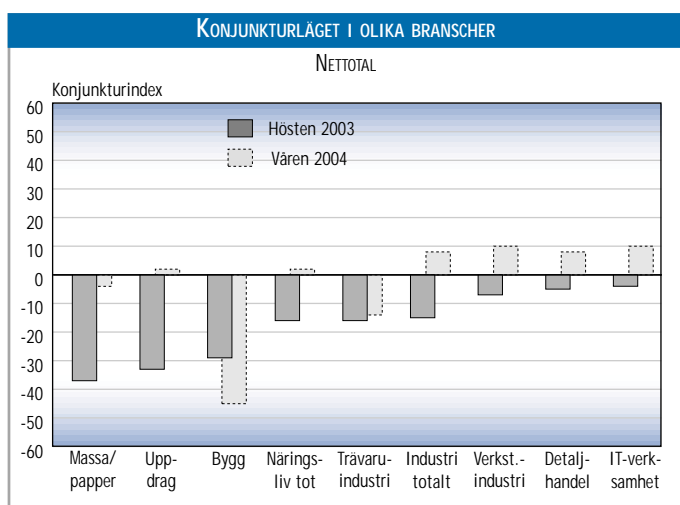
I fjol höst kunde vi konstatera att en återhämtning i den ekonomiska aktiviteten pågick i Norrland efter nedgången under 2001. Samtidigt visade de norrländska företagen en tydlig optimism inför våren och med den konjunkturledande basindustrin i täten var det mycket som talade för en förstärkning av det ekonomiska klimatet i år. Den spirande uppgången har dock kommit av sig och i flera avseenden innebär utvecklingen sedan förra hösten en besvikelse. Inte i någon av de undersökta huvudbranscherna tillverkningsindustri, byggnadsindustri, detaljhandel, uppdragsverksamhet och turism, når företagens konjunkturbedömningar under hösten i år helt upp till värdena från i fjol. Trots detta får ändå det ekonomiska läget i Norrland, i sin helhet, betraktas som hyggligt bra och fortfarande inom ramen – om än knappt – för en normalkonjunktur. Konjunkturen är jämn över regionen med undantag för Västernorrlands län där den svaga massa- och papperskonjunkturen drar ned helhetsomdömet. Inför våren är företagens konjunkturoptimism än mer uttalad än för ett år sedan, vilket skulle innebära att den väntade uppgången kan komma att flyttas fram till 2004.

Konjunkturindex för Norrland som teoretiskt kan variera mellan -100 och +100 och som utgör företagens värdering av det rådande konjunkturläget visar denna höst ett värde på -15, vilket med knapp marginal ligger inom ramen för normalkonjunktur. Det är en viss försämring från förra hösten då index stod i -6. Det innebär att den tidigare spirande uppgången kommit av sig och att den förväntade förbättringen av Konjunkturindex uteblev. Tillbakagången i index förklaras främst av nedgången för uppdragsverksamheten där index fallit från -14 till -33 på ett år. Även tillverknings-

industrin med sin tyngd har bidragit till försämringen med ett indexfall från -3 förra hösten till -15 i år, precis inom gränsen för normalkonjunktur. För byggindustrin har index sjunkit med 11 enheter till -29 i höst. Inom stora delar av näringslivet är optimismen om konjunkturen bestående inför kommande halvår och t.o.m. mer uttalad än för ett år sedan. Detta gäller särskilt för uppdragsverksamheten och tillverkningsindustrin, vilket gör att konjunkturindex till våren, för näringslivet som helhet, är prognoserat till 0.

Arbetsmarknaden i Norrland har försämrats ytterligare sedan förra hösten. Efter en endast mycket svag nedgång i antalet anställda andra halvåret i fjol har minskningen i år tilltagit i omfattning. Under såväl första som andra halvåret i år har 30 % av företagen i Norrland minskat antalet anställda mot 15 % som redovisar en ökning. Samtliga undersökta näringar redovisar en personalminskningar under både första och andra halvåret i år. Nedgången är störst inom uppdragsverksamheten och byggsektorn. Inom tillverkningsindustrin är det företagen med fler än 100 anställda som står för hela sysselsättningsminskningen. Personalplanerna inför första halvåret 2004 pekar på att sysselsättningen kommer att minska i samma takt som i år. Den största nedgången väntas ske för byggnadsindustrin samtidigt som uppdragsverksamheten aviserar behov av att nyrekrytera i en stigande konjunktur.

IT-sektorn som omfattar elektronikindustri, datakonsulter och telekommunikationer redovisar en omsvängning i utvecklingen i en fortsatt splittrad konjunktur. IT-industrin har återhämtat sig under året och befinner sig i en normalkonjunktur under hösten medan datakonsulterna råkade ut för ett bakslag under första halvåret i år. Under hösten sker en stabilisering med

REGIONAL BRANSCHKONJUNKTUR TENDENS UNDER HÖSTEN 2003							BRANSCHKONJUNKTUREN I NORRLAND	
	Gävle- borgs län	Väster- norrlands län	Jämt- lands län	Väster- bottens län	Norr bottens län	Hela Norrland	Hela Sverige	
Tillverkningsindustri, totalt	○	⊖	⊕	○	⊖	○	⊖	Branschkonjunkturen är fortfarande relativt enhetlig mellan länen, men vissa skillnader finns jämfört med i fjol. Byggkonjunkturen t.ex. som då uppvisade en ganska stor spridning inom regionen är nu betydligt jämnare efter försämringen det senaste året. Allra svagast är byggkonjunkturen i Västerbotten med ett Konjunkturindex, som kan variera från -100 till +100, på -51 under hösten. Det är bara i Norrbotten där byggkonjunkturen fortfarande är i ett normalläge. För tillverkningsindustrin är dock fortfarande spridningen i konjunkturen stor mellan länen. Svagast är industrikonjunkturen i Västernorrland, hänförligt till massa/papper, med ett konjunkturindex på -37, följt av Norrbotten. Bästa läget, med ett konjunkturindex på +24, har industrin i Jämtland efter en uppryckning för verkstäderna där. Det är fortfarande handeln som bidrar till att hålla uppe konjunkturen på en hygglig nivå. Det är bara Jämtland som släpar efter här med ett konjunkturindex på -22.
• trävaruindustri	⊖	⊕	○	⊖	⊖	○	○	
• massa- och pappersindustri	⊕	⊖	○	○	○	⊖	⊖	
• verkstadsindustri	⊖	○	⊕	○	○	○	⊖	
Byggnadsindustri	⊖	⊖	⊖	⊖	○	⊖	⊖	
Industrinvesteringar	⊕	○	⊖	⊕	⊖	○	○	
Uppdragsverksamhet						⊖	⊖	
IT-verksamhet						○	⊖	
Detaljhandel	⊕	○	⊖	○	○	○	○	
Turism						○	○	
	⊕+ stark	⊕ bättre än normal	○ normal	⊖ sämre än normal	⊖- svag			

ökad omsättningen i hela sektorn, om än i måttlig takt. Inför våren är företagen avvaktande. Läget är svårbedömt – största optimismen svarar tjänsteföretagen för medan IT-industrin befarar att exportefterfrågan kommer att minska på nytt.

Uppdragsverksamhetens konjunktur har försämrats kraftigt det senaste året till ett läge i närheten av lågkonjunktur. Efter den svaga våren i år med svagt sjunkande omsättning kan dock botten nu vara nådd. Omsättningen stiger under andra halvåret på nytt och utsikterna inför våren bedöms av företagen som ljusare än på länge. Det gör att 40 % av konsulterna anser sig behöva nyrekrytera mot endast 18 % som planerar ytterligare personalnedskärningar.

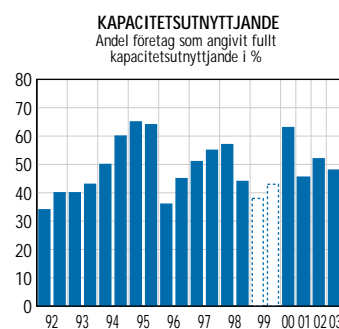
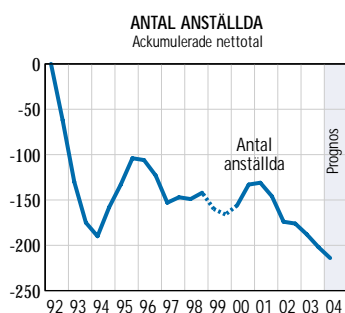
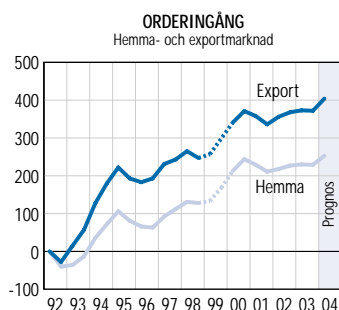
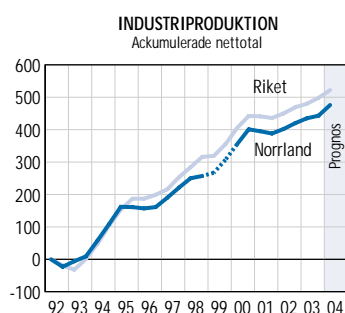
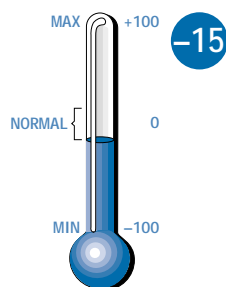
Detaljhandeln är den bransch som fortsätter att bära upp konjunkturen i Norrland. Försäljningen visar god ökningstakt under hösten även om man inte kommer upp i samma ökning som andra halvåret i fjol. Det är bara i Jämtland handeln är missnöjd med efterfrågeläget under hösten efter försäljningstappet under första halvåret. En viss konjunkturförbättring förutses till våren men sysselsättningen ser ut att fortsätta vika – lönsamheten behöver förbättras något.

Byggindustrin som ligger sent i konjunkturen visar en fortsatt stadig nedgång. Läget är bekymmersamt i hela Norrland

förutom i Västerbotten där byggkonjunkturen fortfarande är hygglig. Annars är resursutnyttjandet lågt och orderstockarna alldeles för små. Byggkonjunkturen fortsätter att försvagas efter årsskiftet och kommer då att var lågkonjunkturbetonat, utom i Västerbotten, med en kraftig minskning av sysselsättningen.

Tillverkningsindustrin har inte nått upp till förväntningarna från förra hösten. Den spirande uppgången från i fjol bröts efter årsskiftet och konjunkturen som under hösten fortfarande är i ett normalläge har försämrats något det senaste året. Efterfrågeläget har varit i stort sett oförändrat det senaste året. Orderstockarna bedöms överlag som för små, men läget bedöms inte värre än hösten 2002. Industriproduktionen ökade i måttlig takt under första halvåret och bara svagt andra halvåret, en uppgång hänförlig till de större verkstäderna. För massa/papper fick den tidigare starka efterfrågeutvecklingen ett abrupt slut under hösten. Uppgången för industrin tycks bli framflyttad till våren då företagens optimism inför kommande halvår är än mer uttalad än under förra hösten. Antalet anställda väntas dock fortsätta att sjunka trots planer på rejält ökande produktion.

För 1999 saknas data för Norrland.
Streckad linje markerar uppskattad trend.

MASSA/PAPPER I TÄTEN I VÄNTAD KONJUNKTURUPPGÅNG

Den norrländska tillverkningsindustrin har inte nått upp till förväntningarna från förra hösten. Uppgången är framflyttad. Konjunktur och efterfrågan förutses förbättras första halvåret 2004, men antalet anställda fortsätter att sjunka trots ökande produktion.

Efterfrågeläget för den norrländska tillverkningsindustrin har varit i stort sett oförändrat under det senaste året. Medan orderingsgången från exportmarknaderna till trävaruindustrin och järn- och stålindustrin har minskat under 2003, har exportefterfrågan på verkstadsindustriens produkter ökat, speciellt under andra halvåret i år. Bilden av orderutvecklingen avseende hemmamarknaden är ungefär densamma som för exportorderingsgången. Orderstockarna har utvecklats olika, såväl mellan delbranscher som inom delbranscher, och var i stort sett oförändrade från mitten av mars till mitten av september i år. De anses överlag som för små, men läget bedöms inte värre än i september 2002. Mest negativa i sina bedömningar är sågverken och järn- och stålverken.

Ljusning efter årsskiftet

För första halvåret 2004 förutses efterfrågan vända uppåt. Fyra femtedelar av massa- och pappersindustrin och två femtedelar av järn- och stålindustrin förutses ett lyft i orderingsgången från exportmarknaderna. Förväntningarna avseende hemmamarknaden är likartade, men uppgången väntas bli lugnare.

Utvecklingen av efterfrågan avspeglar sig i företagens bedömningar av konjunkturen. I mitten av september i år låg konjunkturindex – som kan anta värden mellan -100 och +100 – för tillverkningsindustrin i Norrland på -15, att jämföra med -3 i september 2002 och -24 i september 2001. Konjunkturutsikterna bedöms dock som relativt ljusa. Två femtedelar av företagen inom tillverkningsindustrin räknar med en konjunkturförbättring.

I massa- och pappersindustrin, som är mest optimistisk, förutses tre femtedelar av företagen en bättre konjunktur. Företagen inom trävaruindustrin däremot räknar med oförändrat, relativt svag konjunktur.

Produktionen, som visserligen ökade under första halvåret i år, men inte i planerad omfattning, ökade endast relativt svagt under andra halvåret. Det var främst en följd av god expansion av produktionen hos storföretagen inom verkstadsindustrin. Ca 50 % av företagen inom tillverkningsindustrin arbetade i mitten av september i år med fullt kapacitetsutnyttjande – ungefär lika stor andel som ett år tidigare.

Påtaglig expansion

Färdigvarulagren har visat en sjunkande tendens från mars till september i år och bedömdes i mitten av september som något för stora, främst av delbranscherna inom skogs- och stålsektorerna. Mot bakgrund av den förutsedda efterfrågeutvecklingen pekar planer och förväntningar hos massa- och pappersindustrin, sågverken och järn- och stålindustrin på en påtaglig expansion av produktionen från andra halvåret i år till första halvåret 2004. Inom verkstadsindustrin förutses en produktionsökning av ungefär samma begränsade omfattning som under andra halvåret i år.

Antalet anställda minskade inom samtliga delbranscher från mars till september 2003, dock mest inom järn- och stålindustrin. Sysselsättningen förutses fortsätta minska under de närmaste sex månaderna. De mest omfattande neddragningarna planeras äga rum inom järn- och stålindustrin.

TILLFÄLLIG STAGNATION UNDER HÖSTEN

Under hösten bromsas den sedan början av förra året gynnsamma konjunkturen upp. Orderingen minskar och produktionen stagnerar. Försämringen tycks dock bli tillfällig. Konjunkturbilden ljusnar och under kommande vår räknar man med en rejäl återhämtning av efterfrågan.

Under förra året skedde en förstärkning av konjunkturen för massa- och pappersindustrin i Norrland. Orderingen steg främst under våren, medan efterfrågeutvecklingen i höstas var betydligt lugnare. Produktionsnivån kunde dock höjas en del. Denna gynnsamma utveckling förstärktes i våras, i enlighet med förväntningarna, med starkare efterfrågan både på export- och hemmamarknaden och höjda produktionsvolymerna för närmare hälften av företagen i branschen. Under hösten har däremot den positiva bilden kommit att förändras. Den starka efterfrågeökningen har fått ett abrupt slut och orderingen kommer enligt nuvarande bedömningar att sjunka relativt kraftigt jämfört med föregående halvår. Minskningen gäller såväl export- som hemmamarknaden och som ett resultat av den vikande efterfrågan stagnerar produktionen.

Tunnare orderböcker och större färdigvarulager

Den förändrade efterfrågebilden har också resulterat i ett uttalat missnöje med ordreläget. 46 % av företagen ansåg i september att ordersituationen var otillfredsställande, medan endast 14 % ansåg att orderstocken var förhållandevis stor. Detta innebär att företagen nu har en mycket mera negativ syn på ordersituationen än vad man hade för ett år sedan. Färdigvarulagren har börjat öka och närmare en tredjedel anser nu att de är för stora. Samtidigt har kapacitetsutnyttjandet sjunkit kraftigt. Förra hösten hade branschen i stort sett slagit i kapacitetstaket, då 94 % redovisade fullt utnyttjande av produktionskapaciteten, men i september i år hade an-

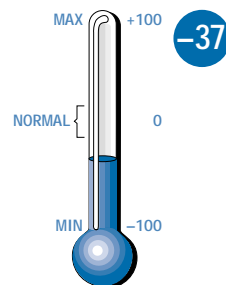
delen företag som rapporterade att de körde för fullt minskat till 66 %.

Påtaglig ljusning till våren

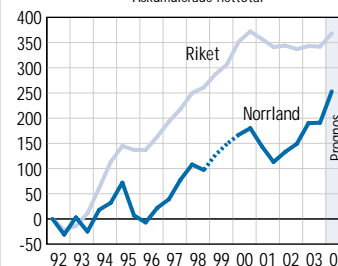
Den bedömning som görs av den rådande konjunkturen har undergått en drastisk försämring under det senaste året. Konjunkturindex för branschen uppmättes i september till -37, att jämföra med +15 ett år tidigare (± 15 kan anses vara normalkonjunktur) och -15 för tillverkningsindustrin totalt. Däremot spår företagen att det blir en rejäl återhämtning i början av nästa år. Hela 64 % tror på ett förbättrat konjunkturläge för branschen kommande halvår. Ett resultat av detta väntas bli en mycket kraftig uppgång i exportefterfrågan. Fyra företag av fem spår ökad ordergång, medan 58 % räknar med stigande efterfrågan på hemmamarknaden. Det markant förbättrade ordreläget kan då komma att innebära kraftigt höjda produktionsnivåer. Närmare två tredjedelar av företagen i branschen räknar med att kunna öka de producerade volymerna under våren. Det för närvarande måttligt höga kapacitetsutnyttjandet bör då inte innebära något hinder för expansionsplanerna. Tillgången på yrkeskunnig arbetskraft är god och utgör ingen flaskhals för produktionen.

Sysselsättningen i branschen har sjunkit trendmässigt under lång tid, även om det skett med tillfälliga avbrott, och i detta avseende ser det inte ut att bli någon förändring. Antalet anställda minskar under innevarande höst medan personalstyrkan kan förväntas vara oförändrad under nästa halvår, trots planerna på stark expansion av produktionen.

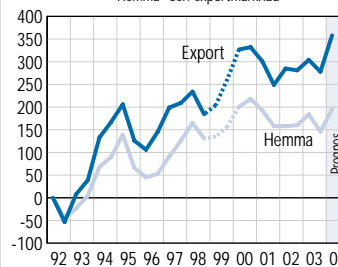
For 1999 saknas data for Norrland. Streckad linje markerar uppskattad trend.

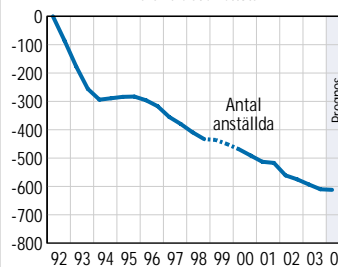
INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotal

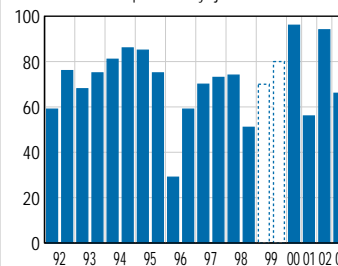
ORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknad

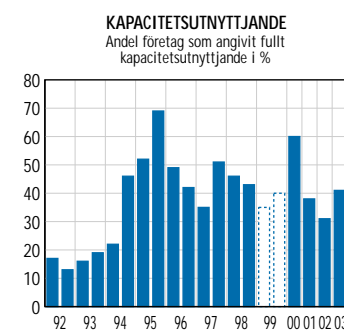
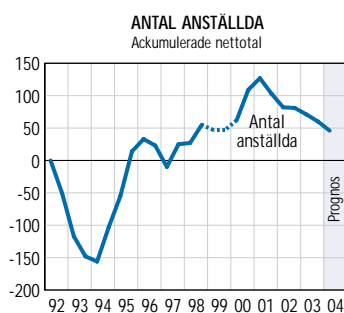
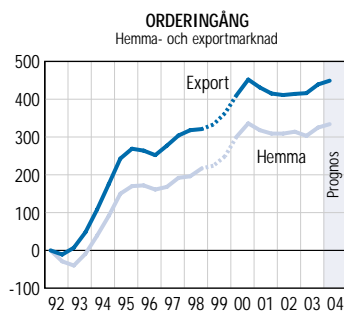
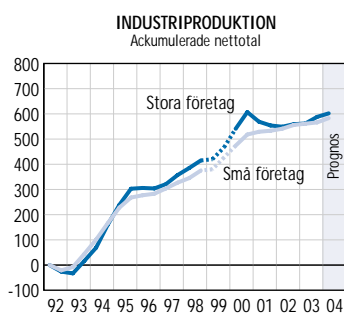
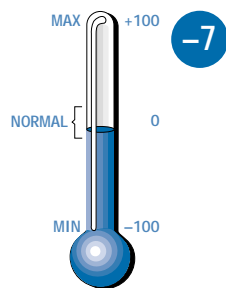
ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

KAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

För 1999 saknas data för Norrland.
Streckad linje markerar uppskattad trend.

HYGGLIG KONJUNKTUR OCH OPTIMISM INFÖR VÅREN

Läget har förbättrats något sedan förra hösten, det är dock stora skillnader mellan länen. Första halvåret i år har gått lite trögt, men framtidsutsikterna är ljusa – både export- och hemmamarknaden ser ut att komma igång under slutet av året. Konjunkturläget ser ut att fortsätta att stärkas under början av 2004.

Konjunkturen för verkstadsindustrin har fortsatt att förbättras sedan förra hösten. Från september 2002 till september 2003 har konjunkturindex stigit från -18 till -7 , vilket innebär att man nu befinner sig i intervallet ± 15 som man brukar beteckna som en normalkonjunktur. Spridningen mellan länen är dock stor från Jämtland med ett konjunkturindex på $+38$ (vilket nästan tangerar gränsen för högkonjunktur vilken brukar sägas gå vid $+40$) till -25 i Gävleborg.

Kapacitetsutnyttjandet stiger

Första halvåret i år har gått trögt med en oförändrad produktion. Orsaken är en stagnerad ordergång från exportmarknaden och en måttlig minskning från hemmamarknaden – i båda fallen något sämre än väntat. Orderstocken har därmed inte byggts på från i våras, men nulägesomdömet är något bättre än förra hösten. I september ansåg 22% av företagen att orderstocken var förhållandevis stor och 40% att den var för liten – förra hösten var förhållandet 21 respektive 52% . Andelen företag som går för fullt har samtidigt ökat från 31% till 41% vilket är en av orsakerna till att man blivit mer positiv i orderstocksomdömet.

Företagen har fortsatt att minska personalstyrkan i måttlig takt sedan i våras och det råder ingen brist på varken yrkesarbetare eller tekniska tjänstemän. Det främsta hindret för expansion är fortfarande efterfrågeläget, 63% av företagen uppger att efterfrågan hindrar en expansion vilket i stort sett är samma nivå som i förra årets undersökning.

Ljusa framtidsutsikter

Trots att efterfrågeläget anses som det främsta expansionshindret tycks framtidsutsikterna vara ganska ljusa med 42% av företagen som väntar sig en förbättring av läget fram till i mars mot 7% som tror på en försämring. Samtliga 5 län är optimistiska, men allra mest optimistisk är man i Västerbotten där 62% av företagen tror på ett bättre läge till våren. Förbättringen ser ut att komma från såväl export- som hemmamarknaden då ordergången i båda fallen väntas öka ganska kraftigt innevarande halvår – främst märks den ökade ordergången bland de större företagen (fler än 100 anställda). Detta gör konjunkturprognosen mer välunderbyggd än om endast en av marknaderna väntades ligga bakom förbättringen. Första halvåret 2004 stannar däremot ökningstakten av något för ordergången och blir endast svag eller måttlig.

Fortsatta rationaliseringar

Trots den rådande optimismen inför våren planerar man att fortsätta rationaliseringarna, åtminstone fram till mars nästa år. Fram till dess räknar man med en måttlig minskning av personalen. Produktionen ser även ut att komma igång och öka måttligt under innevarande halvår och även hålla i sig under första halvåret nästa år. Förutom den ökade ordergången beror produktionsförväntningarna troligen på att man har börjat beta av lagren som sedan i våras har minskat måttligt.

KONJUNKTURUPPGÅNGEN KOM AV SIG

För trävaruindustrin har utvecklingen det senaste året inneburit en klar besvikelse. De förhoppningar om kraftigt ökande efterfrågan och produktion man hade inför våren 2003 har inte infriats. Den svaga bilden ser ut att stå sig under hösten och förhoppningarna inför kommande vår är måttligt högt ställda.

Konjunkturen karaktäriserades under 2002 av en snabb återhämtning av efterfrågan och produktion, efter ett svagt 2001. Under förra hösten hade man också i branschen starka förhoppningar om en fortsatt snabb uppgång under 2003. Det har dock efter hand visat sig att dessa förhoppningar inte alls har infriats. Orderingen stagnerade totalt sett i våras och medgav endast måttliga öknings av produktionen. De mindre företagen klarade sig bäst. I första hand var det exportefterfrågan som blev en besvikelse, medan hemmamarknaden hävdade sig något bättre – fram för allt har sågverken sett en god utveckling av hemmamarknadsefterfrågan. Sågverken har därför kunnat öka sina producerade volymer relativt kraftigt under våren.

Svagast på exportmarknaden

Innevarande höst ser inte ut att innebära någon ljusning för trävarubranschen. Efterfrågan från exportmarknaden ser ut att krympa markant. Två företag av fem räknar med minskande ordergång jämfört med föregående halvår, medan endast ett av tio tror på en starkare efterfrågan. Hemmamarknaden bedöms komma att vara oförändrad. Som ett resultat av den svaga efterfrågesituationen görs bedömningen att produktionen kommer att vara svagt vikande. Ett resultat av den sviktande orderingen har också blivit att hälften av företagen nu uttrycker ett missnöje med de inneliggande orderstockarna, vilket är en dubbelt så stor andel som för ett år sedan. Även andelen som anser att färdigvarulagren är för stora har ökat och uppgår nu till en tredjedel av företagen i branschen. Kapacitetsutnyttjande har, på grund av svikt-

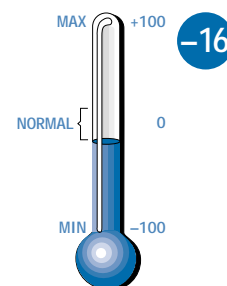
tande ordergång, men också som ett resultat av genomförda investeringar, sjunkit det senaste året. 55 % av företagen anger att de kör för fullt, att jämföra med 73 % förra hösten. Tillgången till yrkeskunnig personal ses inte som något problem. Andelen företag som känt av brist på personal har minskat ytterligare, från redan tidigare låga nivåer.

Dämpade förväntningar inför våren

Bedömningen av den rådande konjunkturen har mörknat en del. Hösten 2003 uppgår konjunkturindex för trävarubranschen till -16, att jämföra med +13 i höstas. Detta får betecknas som en något svag konjunktur. De större företagen, med minst 100 anställda, har en klart mera negativ bedömning än de mindre företagen. Förhoppningarna inför våren 2004 är också tämligen försiktiga. Företagen förväntar sig ett konjunkturläge som undergår ganska små förändringar under det kommande halvåret. Dock räknar man med att det ska kunna bli en viss förstärkning av orderingen, jämnt fördelad mellan export- och hemmamarknaden, och därför också vissa möjligheter till att öka produktionen under våren. Optimismen är mest uttalad bland de mindre företagen, som ju överlag har uppvisat en något mera gynnsam utveckling.

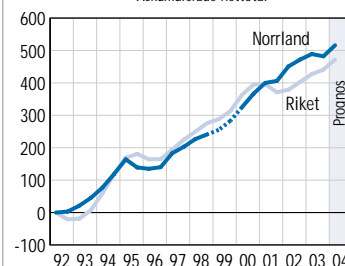
Sysselsättningen har varit fallande sedan hösten 2001. Detta är en tendens som ser ut att fortsätta, om än kanske med mindre styrka. Antalet anställda minskar under innevarande höst, och man räknar med en viss begränsad neddragning av antalet anställda även under nästa halvår.

För 1999 saknas data för Norrland. Streckad linje markerar uppskattad trend.

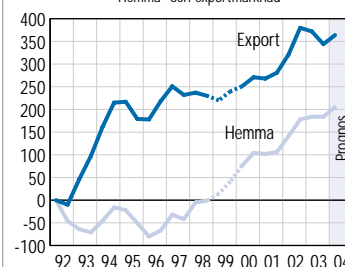
INDUSTRIPRODUKTION

Akkumulerade netttotal

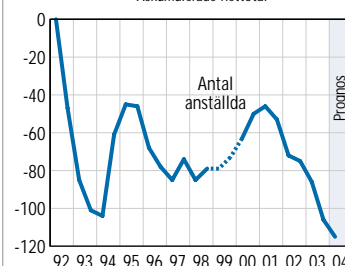
ORDERINGÅNG

Hemma- och exportmarknad

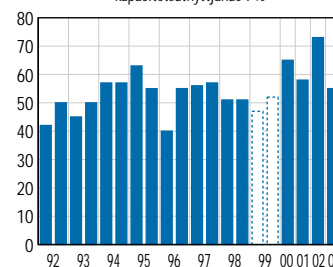
ANTAL ANSTÄLLDA

Akkumulerade netttotal

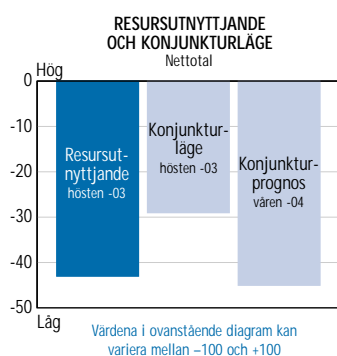
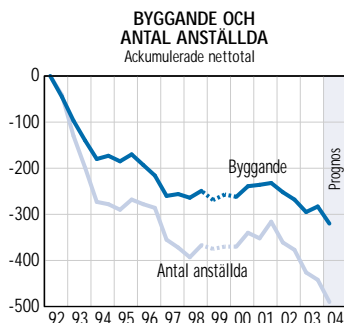

KAPACITETSUTNYTTJANDE

Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

NEDGÅNGEN FORTSÄTTER EFTER KORT HÖSTPAUS

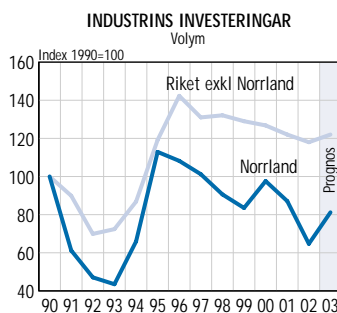
Konjunkturförsämringen från förra året har fortsatt i samma takt, i stort sett som väntat. Konjunkturindex för Norrlands byggsektor har sjunkit från -18 förra hösten till -29 i september. Variationen är dock kraftig mellan länen – från +2 i Norrbotten till -51 i Västerbotten. Byggnaderna har minskat kraftigt under första halvåret i år vilket även det var väntat. Det försämrade läget syns också på de antagna anbuden som har minskat måttligt, men ändå mindre än väntat – förväntningarna pekade på en ganska kraftig minskning. Byggnations- och anläggningssektorn har klarat sig något bättre än sektorn för slutmontering och installation. Trots minskningen av antagna anbud så har orderstocken hållit sig i stort sett oförändrat mellan mars och september. Bedömningen av stocken har däremot försämrats, hela 58 % av företagen anser att orderstocken är för liten med tanke på situationen. Läget har även gjort att personalneddragningarna har fortsatt i måttlig takt se-

dan i mars och bland de företag som har sökt arbetskraft uppges bristen på arbetskraft vara nästan obefintlig för i stort sett samtliga yrkeskategorier. Expansionshindren ger också en tydlig bild av ett tufft läge, 76 % uppger efterfrågeläget som det främsta hindret.

Nedgången fortsätter under våren

Fram till mars nästa år räknar branschen med att konjunkturläget fortsätter att försämrats och det kraftigt, 35 % av företagen räknar med ett sämre läge mot 8 % som tror på ett bättre läge. Innevarande halvår verkar nedgången ändå ha tagit en paus – vilket till stor del kan bero på säsongsnormala variationer – men tar ny fart nästa år. Under andra halvåret i år har byggandet ökat något medan antagna anbud ligger kvar på en oförändrad nivå, men under första halvåret 2004 faller både byggandet och de antagna anbuden mycket kraftigt. Företagen fortsätter även med kraftiga neddragningarna.

INVESTERINGAR

Investeringarna pekar uppåt

Industriinvesteringarna i Norrland, har med ett kort avbrott för uppgången under år 2000, fallit ända sedan 1996, mätt i volym. Efter den kraftiga nedgången i industrins investeringar i följd med ca 25 %, främst hänförlig till massa- och pappersindustrin, verkar en återhämtning vara på väg. Företagens planer inför 2004 pekar på en kraftig ökning med 24 % från 2003, mätt i volym.

INDUSTRIINVESTERINGAR FÖR NORRLAND MAJ 2003

Värden i mkr, löpande priser

	Gävle- borgs	Väster- norrlands län	Jämt- lands län	Väster- bottens län	Norr- bottens län	Hela Norrland		
						Bygg- län	Maskiner nader	Summa
Trävaruindustri								
2001	246	64	28	165	252	170	585	755
2002	219	125	47	153	132	139	537	676
2003 (prognos)	263	312	47	229	151	328	674	1 002
Massa- och pappersind								
2001	..	..	..	..	..	325	2 627	2 952
2002	..	..	..	..	..	184	1 612	1 796
2003 (prognos)	..	..	..	..	..	283	2 192	2 475
Verkstadsindustri								
2001	319	161	134	289	188	117	974	1 091
2002	370	181	62	245	337	136	1 059	1 195
2003 (prognos)	320	185	21	178	161	73	792	865
Gruvor								
2001	..	..	..	..	..	62	1 274	1 336
2002	..	..	..	..	..	35	616	651
2003 (prognos)	..	..	..	..	..	22	816	838
Industri och gruvor tot								
2001	1 742	2 561	300	1 007	2 331	861	7 080	7 941
2002	1 674	1 396	175	924	1 769	691	5 247	5 938
2003 (prognos)	2 144	1 963	215	1 028	1 999	1 062	6 287	7 349

AKTIVITETEN ÖKAR UNDER HÖSTEN

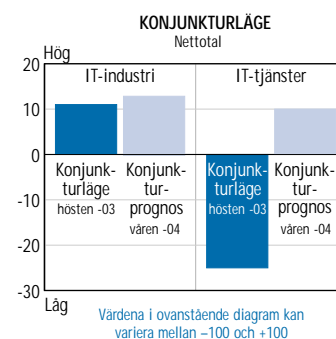
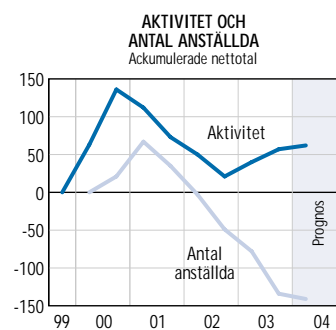
Läget för IT-sektorn i Norrland – bestående av elektronikindustri, datakonsulter och telekommunikationer – är i sin helhet inte fullt så dystert som för ett år sedan. Bilden är dock fortfarande splittrad mellan de olika delarna med den skillnaden att industridelen nu har förbättrat sin position medan datakonsulterna råkat ut för ett bakslag och nu befinner sig i ett mer utsatt läge än industrin.

En vändning kom för *IT-industrin* efter årsskiftet. Ordergången ökade opåräknat under första halvåret i år från såväl export- som hemmamarknaden. Bedömningarna av orderstockarna är heller inte lika negativa som för ett halvår sedan och konjunkturläget har förbättrats påtagligt till att nu motsvara ett normalläge. Produktionsnivån har därför kunnat höjas väsentligt i år. Från en kraftig uppgång under första halvåret sker en måttligare ökning även under hösten.

För *datakonsulterna* är utvecklingen annorlunda.

Här fortsatte omsättningen att sjunka under första halvåret och något mer än förra hösten. 40 % av datakonsulterna anser att konjunkturen nu är dålig mot 15 % som tycker den är bra. Dessutom har vart annat företag dragit ned på personalstyrkan. Under hösten tycks ändå efterfrågeläget lättat något och datakonsulterna räknar därför med en måttlig ökning av faktureringen under andra halvåret i år. Det innebär att 50 % av hela IT-sektorn i Norrland bedömer att omsättningen ökar andra halvåret i år mot vart tredje företag som redovisar en nedgång i verksamheten.

Till våren väntas en stabilisering för hela IT-sektorn. Konjunkturen beräknas då vara i ett normalläge inom hela sektorn samtidigt som datakonsulterna till dess aviserar visst behov av nyrekryteringar. Datakonsulterna räknar med en rejäl ökning av omsättningen nästa halvår. IT-industrin befarar dock att exportbeställningarna åter minskar efter årsskiftet.

UPPDRAGSVERKSAMHET

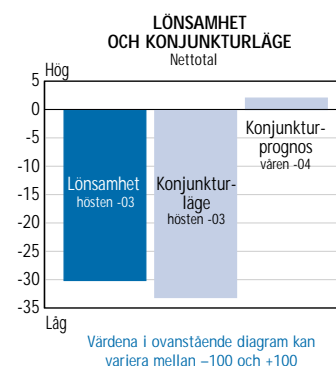
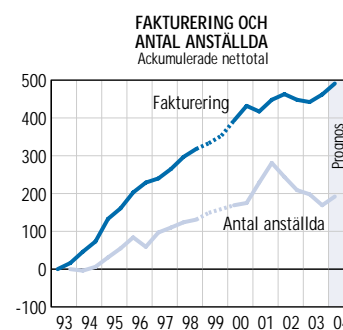
KONSULTBRANSCHEN PÅ VÄG UPP UR SVACKAN

För konsultbranschen blev konjunktursvackan mer utdragen än vad man till en början hade räknat med. Efter den snabba nedgången under första halvåret 2001 skedde en återhämtning i omsättningen redan senare under hösten, som höll i sig fram till sommaren i fjol. Därefter har branschen kommit in i en ny svacka. Den måttliga nedgång i faktureringen som skedde under förra hösten trodde företagen var tillfällig och man räknade med en svagt stigande efterfrågan på konsulttjänster under första halvåret i år. Förbättringen blev dock fördröjd. Utvecklingen efter årsskiftet blev en viss besvikelse då faktureringen i stället kom att minska svagt första halvåret i år. Därmed har verksamheten för uppdragsverksamheten i Norrland minskat två halvår i följd, om än ganska måttligt.

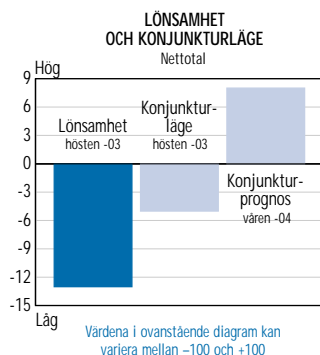
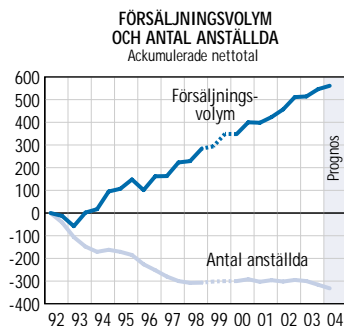
Konjunkturen är svag under hösten och klart sämre än för ett år sedan, nästan vart annat fö-

retag anser att konjunkturen är dålig mot endast 13 % som anser att den är bra. Antalet anställda visar också en ganska betydande minskning sedan i våras. Lönsamheten har dessutom fortstätt att försämrats det senaste året. Ändå verkar det som branschen på väg att ta sig upp ur svackan. Beställningarna har börjat rinna in till företagen efter sommaren och optimismen inför den närmaste framtiden är starkare än på länge. 55 % av företagen bedömer att faktureringen ökar under andra halvåret medan vart tredje redovisar en minskning.

Det ser också ut som om uppgången kommer att hålla i sig. Branschen väntar sig en påtaglig konjunkturförbättring efter årsskiftet, vilket väntas leda till förbättringar både i lönsamhet, fakturering och sysselsättning fram till nästa sommar. Under första halvåret 2004 räknar hälften av företagen med en ökning, mot 15 % som befarar en nedgång.

NORMALKONJUNKTUR, MEN STOR SPRIDNING MELLAN LÄNEN

Värdena i ovanstående diagram kan variera mellan -100 och +100

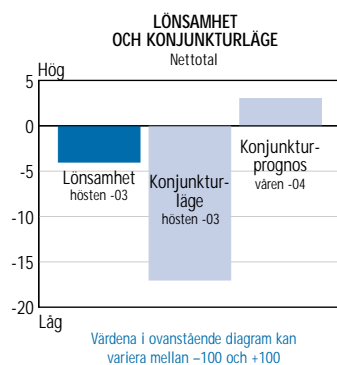
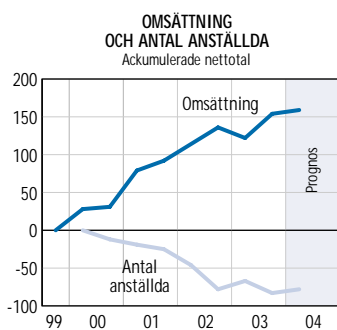
Detaljhandelns situation är nästan oförändrad sedan förra hösten – konjunkturindex har endast minskat svagt från ± 0 till -5 . Därmed råder det fortfarande en stabil normalkonjunktur. Däremot är spridningen stor mellan länen, i topp ligger Gävleborg med $+24$ medan Jämtland ligger farligt nära en lågkonjunktur med -33 . Sedan i mars har man dragit ner måttligt på personalen medan försäljningen har hållits på en konstant nivå under första halvåret i år. Detta har ändå inte varit tillräckligt, lönsamheten bedömdes i september som ganska dålig – en måttlig försämring.

Bättring till våren med Gävleborg som draglok

Konjunktoren ser ut att stärkas måttligt fram till våren, 25 % av företagen tror på ett bättre läge i mars medan bara 8 % tror på en försämring. Gävleborg – som redan har det bästa konjunkturläget av de 5 länen – visar sig även vara

det län som är mest optimistiskt inför våren, inget företag väntar sig en försämring av läget fram till mars. Även övriga län tror på en förbättring till våren, men t.ex. Norrbotten ser endast en svag förbättring. Under innevarande halvår väntas försäljningen i Norrland öka kraftigt – delvis kan det förklaras av säsongeffekter som julhandel och skatteåterbäring. Första halvåret nästa år spås försäljningen en fortsatt ökning även om ökningstakten avtar, avmattningen beror troligen på av klingande effekter från julhandel m.m.. Personalneddragningarna väntas fortsätta i måttlig takt fram till mars nästa år vilket även syns i lönsamhetsförväntningarna, 34 % av företagen tror att lönsamheten förbättras fram till mars nästa år. Det råder ingen nämnvärd brist på personal och ser man till hinder för expansion så ser det också ganska ljust ut. Även om 39 % av företagen uppger att efterfrågeläget står i vägen för en expansion så ser 33 % inga hinder alls och 11 % uppger att bristen på lokaler hindrar expansionen.

STIGANDE FAKTURERING I DÄMPAD KONJUNKTUR

Värdena i ovanstående diagram kan variera mellan -100 och +100

Som indikator på turistnäringen i Norrland har utvecklingen undersökts för branscherna hotell och biluthyrning i regionen. För ett år sedan kunde vi rapportera om att konjunktoren för turismen i Norrland var på väg att återhämta sig efter en tidigare avmattning. Konjunktoren var i ett normalläge förra hösten samtidigt som företagen då var inställda på både en förstärkning av konjunktoren inför våren i år och en rejäl ökning av faktureringen för första halvåret i år. Den oväntade dämpningen som skedde i såväl den inhemska som internationella konjunktoren efter årsskiftet har dock medfört att uppgången stoppats upp och att utvecklingen sedan förra hösten blivit en klar besvikelse för turistnäringen här uppe. Under första halvåret kunde inte ens faktureringen bibehållas på en oförändrad nivå, utan i stället skedde en liten nedgång i omsättningen under våren.

Detta har fått konsekvenser även för sysselsätt-

ningen inom turismen som minskat svagt sedan i våras. Konjunktoren som försvagats något det senaste året är knappt inom ramen för en normalkonjunktur under hösten. Nu uppger 80 % av företagen att efterfrågan är främsta hinder för expansion medan 10 % saknar hinder. För ett år sedan var motsvarande andelar 43 respektive 37 %. Likväl synes en vändning uppåt kunna vara på väg för branschen. Efterfrågan har åter börjat öka och företagen räknar med en hygglig uppgång i faktureringen under andra halvåret i år.

Optimismen är ganska utbredd inför våren då 40 % av företagen förutser en förbättring i konjunktoren mot endast 8 % som tror på en försämring. Man vågar dock bara hoppas på en smärre ökning av faktureringen första halvåret 2004. Det samma gäller för sysselsättningen, som ändå beräknas vända till en svag uppgång. Företagen satsar på att förbättra lönsamheten.

EXPORTEN I NORRLAND

Export- och importuppgifterna på denna sida baserar sig på en regional fördelning av utrikeshandelsstatistiken för varor. Beräkningarna är av schablonmässig karaktär. Den metod som används har utvecklats och förfinats till årets utgåva, vilket gör att tidigare publicerade uppgifter för åren före 2002 inte är helt jämförbara

med nu presenterade data. I vissa fall skiljer sig de nuvarande uppgifterna väsentligt från tidigare publicering i Norrlandsbarometern.

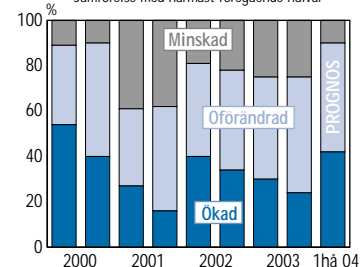
Efter den kraftiga nedgången i exportvärdet för Norrland från toppåret 2000 med ca 5 % skedde en återhämtning i föl då det totala värdet för

varuexporten steg med knappt 2 %. Utvecklingen är dock inte enhetlig då exporten fortsatte att minska för Gävleborgs län medan ökningarna redovisas för de fyra övriga länen. För de två länen högst upp i norr har trenden varit stadigt stigande. Det skall påpekas att uppgifterna skall tolkas med stor försiktighet.

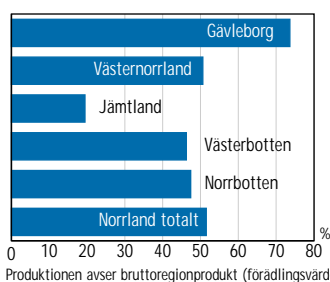
Industrins exportorder

ANDEL FÖRETAG MED ÖKAD, OFÖRÄNDRAD RESP. MINSKAD EXPORTORDERINGÅNG
Jämförelse med närmast föregående halvår

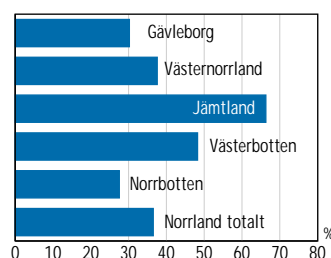

Varuexporten i ett länsperspektiv

EXPORTENS ANDEL AV NÄRINGSLIVETS PRODUKTION ÅR 2001

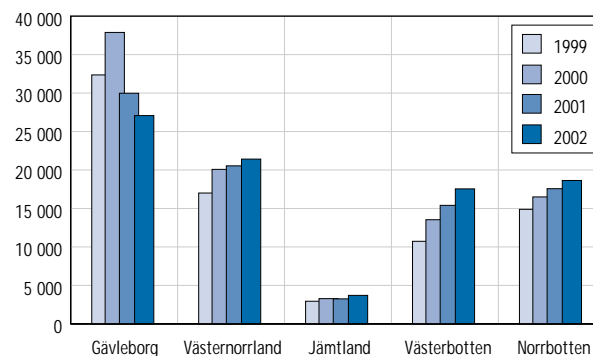

IMPORTENS ANDEL AV EXPORTEN ÅR 2002

VARUEXPONENTS UTVECKLING 1999–2002

Värden i miljoner kronor per län

Export- och importuppgifterna har i årets rapport beräknats med en förbättrad metod vilket gör att uppgifterna skiljer sig från tidigare års rapporter.

Exportstrukturen i Norrland

VARUEXPONENTEN FÖRDELAD PÅ LÄN OCH BRANSCH

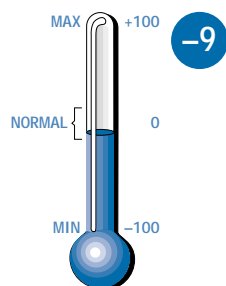
Värden i miljoner kronor 2002

	Gävleborg	Västernorrland	Jämtland	Västerbotten	Norrbottnen	Norrland
Livsmedelsindustri	306	713	26	46	216	1 307
Trävaruindustri	1 675	1 226	834	1 705	1 641	7 081
Massa/pappersindustri	7 588	11 652	34	5	5 747	25 025
Kemisk/gummivaruindustri	681	2 120	15	1 071	325	4 212
Stål- och metallindustri	1 289	425	1	1 453	2 681	5 849
Verkstadsindustri	13 838	2 862	1 772	10 179	1 595	30 246
Övrig industri	219	91	305	1 128	4 745	6 489
Byggverksamhet	17	32	29	34	35	147
Partihandel	390	1 175	195	569	425	2 754
Övrigt	1 068	1 123	494	1 354	1 229	5 269
Totalt	27 072	21 418	3 704	17 546	18 640	88 380

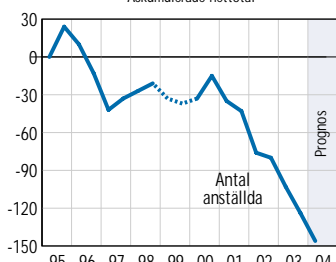
Källa: SCBs utrikeshandelsstatistik

NÄRINGSLIVET

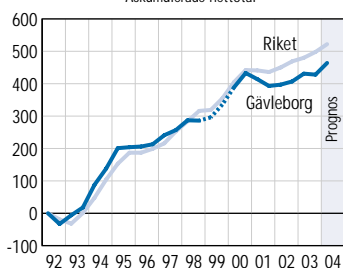

ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

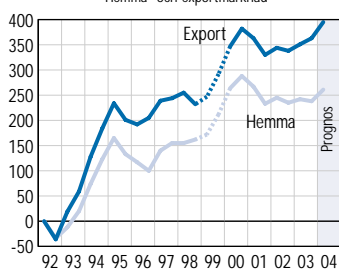

INDUSTRIN

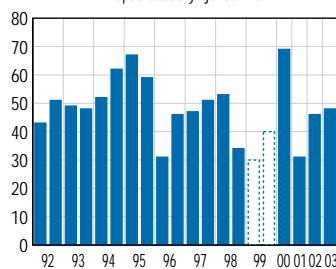
INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotal

ORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknad

KAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

BYGGANDET FALLER MEDAN HANDELN LYSER UPP I HÖSTMÖRKRET

Industrikonjunkturen har gått emot förväntningarna och försämrats svagt sedan förra året, ordergången har inte växt riktigt som väntat. Till våren hoppas man däremot få upp ångan. Situationen för byggverksamheten har försämrats kraftigt vilket man förutsåg förra hösten, där tror företagen även att försämringen fortsätter fram till våren. Detaljhandeln överraskar däremot något positivt.

Tillverkningsindustri

Konjunkturen har trots viss optimism förra hösten försvagats något sedan dess, men med ett konjunkturindex på -12 råder fortfarande en s.k. normalkonjunktur. Spridningen är dock stor mellan de ingående delbranscherna. Ökningstakten för ordergången första halvåret i år var något sämre än väntat. Hemmamarknaden ökade bara svagt medan exportmarknaden ökade måttligt och för innevarande halvår har utvecklingen mattats av ytterligare. Produktionen överträffade dock förväntningarna något. Detta har lett till att orderstocken har betats av snabbare än den byggts på och därmed minskat måttligt sedan i våras. Dessutom har färdigvarulagren byggts på betydligt sedan i fjol. Bedömningen av lagren har sedan förra hösten ändå hållit sig på samma nivå med 43 % av företagen som anser dem vara för små mot 20 % som ser dem som förhållandevis stora. Rationaliseringarna har fortsatt och personalen har sedan i våras minskat kraftigt – främst har det skett inom de större företagen (fler än 100 anställda) där rationaliseringspotentialen finns.

Trots att läget har försämrats något ligger kapacitetsutnyttjandet kvar på en ganska hög nivå, 48 % av industrin går för fullt. Troligen har företagen anpassat kostymen efter förutsättningarna vilket sänker kapacitetstaket. Massa- och pappersindustrin fortsätter med en mycket högt kapacitetsutnyttjande, i september uppgav hela 91 % av dessa företag att de går för fullt.

Fram till våren tror företagen dock att konjunkturen tar fart igen, 43 % av företagen tror på en förbättring fram till dess mot endast 6 % som tror på en försämring. Ordergång tycks komma igång och främst då från exportmarknaden där man väntar sig en kraftig ökning,

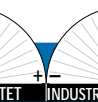
men även hemmamarknaden ser ut att öka hyggligt. Däremot planerar företagen att fortsätta minska personalen kraftigt, även de mindre företagen planerar vissa neddragningar.

Byggverksamhet

Byggkonjunkturen har försämrats kraftigt sedan förra hösten, vilket var ganska väntat. Konjunkturindex ligger på -31 mot +18 förra året. Under första halvåret i år minskade byggandet mycket kraftigt och minskningen av de antagna anbuden var betydlig. Läget ser ut att fortsätta att förvärras kraftigt fram till våren. Både byggandet och antagna anbud väntas minska synnerligen kraftigt under första halvåret 2004 – i båda fallen tror mer än hälften av företagen på en minskning. Minskningen i antalet anställda ser ut att bli ännu kraftigare då 72 % räknar med en minskning mot 8 % som tror på en ökning.

Detaljhandel

Läget har förbättrats och kan nu beskrivas som något bättre än en normalkonjunktur. Konjunkturindex har ökat från +13 till +24, vilket är den klart bästa konjunkturen av samtliga norrlandslän. Försäljningen första halvåret i år blev en positiv överraskning och ökade måttligt istället för att som väntat minska måttligt, ökningen verkar ha fortsatt under innevarande halvår. Lönsamhetsomdömet har däremot försämrats sedan förra hösten vilket troligen hänger samman med att man sedan i våras har utökat personalen något. Företagen tror på en fortsatt förbättring av läget fram till våren, 29 % av företagen är optimistiska medan inget företag väntar sig någon försämring. Nuvarande personalstyrka tycks dock räcka till för att klara av uppgången då antalet anställda ser ut att vara oförändrat fram till våren.

INDUSTRIN EN BESVIKELSE MEN OPTIMISM INFÖR VÅREN

Industrikonjunkturen har fallit kraftigt sedan förra året och ligger nu nära gränsen till en lågkonjunktur, man är dock optimistiska om läget till våren. Läget för byggverksamheten har också försämrats kraftigt, men i det fallet var försämringen väntad och ser ut att fortsätta fram till våren. Detaljhandeln har däremot en mer stabil situation och tror även på en viss förbättring det närmaste halvåret.

Tillverkningsindustri

Konjunkturläget har mot förväntningarna försämrats kraftigt sedan förra året och konjunkturindex har gått från -9 till -37. I Gävleborg hålls indexet uppe av massa- och pappersindustrin, men i Västerbotten drar branschen istället ner indexet för den totala tillverkningsindustrin. Exportordergången visade sig utvecklas sämre än väntat under första halvåret i år och för innevarande halvår har både export- och hemmamarknaden vänt nedåt och minskar måttligt. På hemmamarknaden är det främst de större företagen som drabbas (företag med fler än 100 anställda). Sedan i våras har även orderstocken minskat måttligt. Orderstocksomdömet har visserligen förbättrats svagt sedan förra hösten men omdömet är fortsatt mycket dåligt, 49 % av företagen uppger att stocken är för liten.

Orderläget har fått produktionen att stanna av under andra halvåret och kapacitetsutnyttjandet har sedan förra året sjunkit klart. Det försämrade läget verkar dock inte ha haft någon nämnvärd effekt på antalet anställda än, från mars till september i år har personalen endast minskat svagt. Företagen är fortsatt optimistiska och fram till våren tror 44 % av dem att läget kommer att förbättras, endast 3 % tror på ett sämre läge. Den väntade uppgången tror företagen kommer att baseras på både export- och hemmamarknaden – i båda fallen väntar man sig en mycket kraftig ökning av ordergången under nästa halvår.

Eftersom färdigvarulagren har krympt ned sedan förra året kommer även produktionen att behöva ökas mycket kraftigt för att hålla jämn takt med ordergången. Denna väntade uppgång kan vara anledningen till att företagen har velat behålla personalen i den utsträckning

man har gjort. Företagen verkar räkna med att man med nuvarande personalstyrkan har personalkapacitet för att kunna hänga med i uppgången. Företagen räknar med att personalstyrkan förblir intakt även fram till våren.

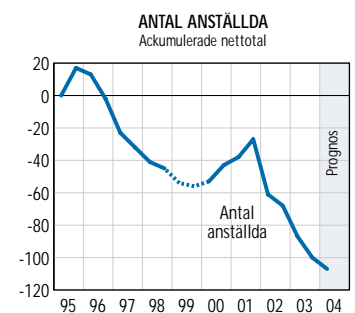
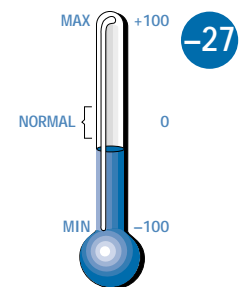
Byggverksamhet

Läget inom byggverksamheten har som väntat försämrats kraftigt sedan förra hösten. Konjunkturindex har fallit från +17 till -21. Bygandet sjönk betydligt under första halvåret, men antagna anbud sjönk bara måttligt vilket var något bättre än väntat. Innevarande halvår verkar ha blivit något bättre med hygglig ökning av byggandet och en måttlig ökning av antagna anbud, men det beror mest på säsongsnormala variationer. Fram till våren räknar företagen med att läget fortsätter att försämrats kraftigt. Under första halvåret 2004 räknar 52 % av företagen med minskat byggande och 45 % räknar med en nedgång i antagna anbud.

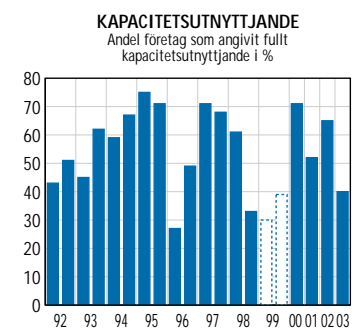
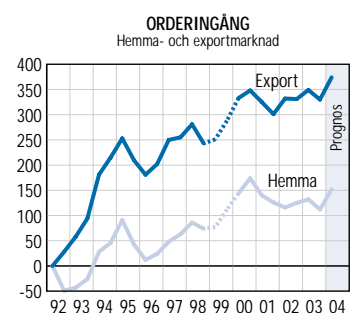
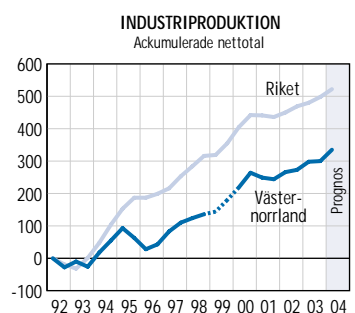
Detaljhandel

Konjunkturen har förbättrats svagt sedan förra året. Konjunkturindex ligger på -3 och ligger därmed klart inom intervallet för vad man brukar kalla en normalkonjunktur. Försäljningen steg måttligt under första halvåret vilket var något sämre än väntat. Försäljningsökningen verkar dock ha hållit i sig under innevarande halvår och spås fortsätta under början av 2004. Lönsamheten ligger kvar på en låg nivå och ingen förbättring väntas den närmaste tiden. Konjunkturprognosen fram till våren tyder även på en måttlig förbättring av läget. Under hösten är visserligen efterfrågeläget det främsta hindret för en fortsatt expansion med 41 %, men 33 % av företagen ser inga hinder och 26 % behöver större lokaler för att kunna expandera.

NÄRINGSLEVET

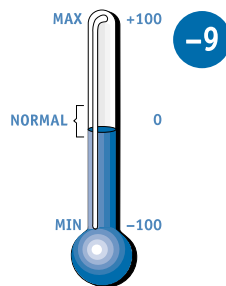

INDUSTRIN

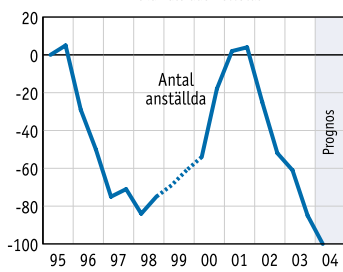

NÄRINGSLEVET

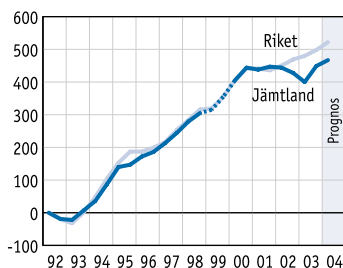

ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

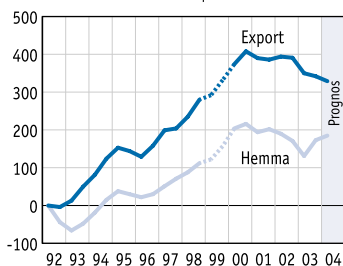

INDUSTRIN

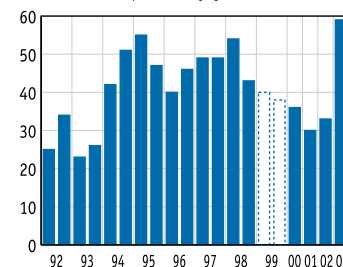
INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotal

ORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknad

KAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

BÄSTA NORRLÄNSKA INDUSTRIKONJUNKTUREN

Industrin räknar med ett successivt allt bättre konjunkturläge, mest beroende på en starkare hemmamarknad. Produktionen ökar efter hand. Situationen för byggandet är fortsatt mörk och ingen direkt ljusning är i sikte. Detaljhandelsförsäljningen har utvecklats ogynnsamt, med sämre lönsamhet som följd.

Tillverkningsindustri

Den jämtländska industrin präglades i fjol av ett svagt konjunkturläge, bortsett från trävaruindustrin där efterfrågan och produktion hölls uppe relativt väl. Det fanns förra hösten en hel del förhoppningar om att fram för allt exportmarknaden under våren 2003 skulle bidra till ett lyft i konjunkturen. Det har nu visat sig att vändningen i konjunkturen kanske kommer något senare än förväntat. Orderingsgången fortsatte i våras nedåt, vilket gällde såväl export som hemmamarknaden, och produktionen föll. Även den tidigare så framgångsrika trävaruindustrin råkade ut för vikande orderingsgång och som en följd av detta stagnerande produktion. Det verkar dock som om situationen för industrin efter hand har förbättrats en hel del. Speciellt kan under hösten noteras en klar förbättring av hemmamarknadsefterfrågan. Verkstadsindustrin har fått en betydligt högre orderingsgång än föregående halvår – tre företag av fem rapporterar ökning av efterfrågan. Detta har också lett till att fram för allt verkstäderna bedömer orderläget som tämligen tillfredsställande under hösten. Även industrin totalt gör en mera positiv bedömning av orderstockarna än tidigare. Produktionen för industrin totalt har ökat. Hela 59 % av företagen rapporterar höjd produktionsnivå jämfört med i våras. Kapacitetsutnyttjandet har blivit högre och det är 59 % av företagen som anger att de kör för fullt under hösten.

Industriföretagens bedömning av rådande konjunkturläge har blivit mera positiv på senare tid. Konjunkturindex för hösten har beräknats till +24, vilket är överlägset bäst bland Norrlandsläna. Man räknar också med ytterligare förbättringar under kommande halvår. En tredjedel tror på bättre konjunktur, medan flertalet av de övriga företagen räknar med oförändrat läge. Förhoppningarna knyts i första

hand till en förstärkt hemmamarknad. Fram för allt trävaruindustrin kalkylerar med ökad efterfrågan – drygt en tredjedel av företagen i branschen gör denna bedömning. Däremot verkar exportmarknaden fortsätta att utvecklas tämligen svagt med vikande efterfrågan, åtminstone för verkstäderna. Sysselsättningen inom industrin fortsätter att peka nedåt, men personalminskningen sker i en klart långsammare takt än under det senaste året.

Byggverksamhet

Byggkonjunkturen i Jämtland är fortsatt svag. Nedgången i byggandet fortsatte i våras, då tre företag av fem redovisade minskat byggande jämfört med föregående halvår. Den ogynnsamma bilden kvarstår under hösten, då nedgången fortsätter men i långsammare takt. Konjunkturindex för hösten har uppmätts till -20, vilket kan betecknas som svag konjunktur. Man kan heller inte skönja några tecken på en vändning under det kommande halvåret. Branschen väntar sig en fortsatt nedgång i aktiviteten. Kapacitetsutnyttjandet är lågt. Endast 16 % av företagen anser att utnyttjandet av produktionsresurserna är förhållandevis stort. Nedgången i sysselsättningen beräknas fortsätta det kommande halvåret.

Detaljhandel

Situationen för detaljhandeln har försämrats påtagligt sedan i fjol. Försäljningsvolymen sjönk i våras enligt 41 % av företagen i branschen, medan flertalet övriga rapporterar oförändrat läge. Branschens bedömning av rådande konjunkturläge är betydligt mörkare än för ett år sedan. Konjunkturindex har beräknats till -33, att jämföra med -13 för ett år sedan. Lönsamheten har försämrats markant det senaste året och drygt en tredjedel anser att den är dålig. Branschen hyser inga stora förhoppningar om en återhämtning av försäljningen under våren.

INDUSTRIN OCH DETALJHANDELN GÅR BRA

Det ser ganska bra ut för tillverkningsindustrin i Västerbotten – ordergång och produktion stiger under början av nästa år. För trävaruindustrin går det dock trögare, åtminstone under hösten. Bygget befinner sig dock fortfarande nere i en svacka, utan att någon egentlig ljusning kan ses. Detaljhandelskonjunkturen är stark och man räknar med fortsatt goda tider.

Tillverkningsindustri

Förra hösten var stämningen inom tillverkningsindustrin i Västerbotten optimistisk inför 2003. Speciellt trävaruindustrin gick mycket bra, men även övriga branscher hade stora förhoppningar om fortsatta efterfråge- och produktionsökningar. Riktigt så bra som förväntat har det inte blivit. För industrin totalt höll sig ordergången på en ganska oförändrad nivå, medan produktionen ökade marginellt. Bäst gick det för trävarubranschen och för den kemiska industrin. Maskin- och verkstadsindustrin hade en klart vikande ordergång.

Under innevarande höst ser det bra ut för flertalet industribranscher. Totalt sett stiger efterfrågan, både på export- och hemmamarknaden. Undantaget är trävaruindustrin som har problem med en vikande efterfrågan, speciellt på exportsidan. Två företag av fem i branschen räknar med minskande exportordergång. Den kemiska industrin och verkstadsindustrin däremot har en betydligt högre ordergång än föregående halvår. Det gynnsamma efterfrågeläget leder till en markant högre produktion för tillverkningsindustrin.

Orderstockarna för industrin i sin helhet har minskat en del under det senaste året. Den största försämringen har drabbat trävaruindustrin, där tre företag av fem anser att orderstocken är för liten. Mot detta kontrasterar maskinindustrin, där orderläget denna höst uppfattas som mera positivt än ett år tidigare. Kapacitetsutnyttjandet är nästan oförändrat jämfört med förra hösten. 51 % av företagen anger att de kör för fullt. I trävaruindustrin har kapacitetsutnyttjandet minskat från 77 % till 52 % det senaste året.

Bedömningen av det rådande konjunkturläget har inte förändrats så mycket. Konjunkturindex för tillverkningsindustrin uppgår till -3,

vilket är normalkonjunktur och näst bäst bland Norrlandslänen. Den kemiska industrin har den mest positiva bedömningen. Industriföretagen har också förhoppningar om att konjunkturläget ska ljusna ytterligare. Speciellt markerad är denna inställning inom maskin- och verkstadsbranscherna. Ordergången kommer att ta ytterligare fart och man räknar med förstärkning både på export- och på hemmamarknaden.

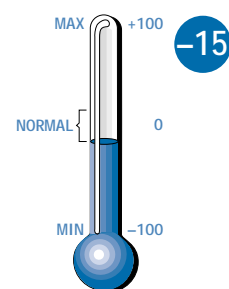
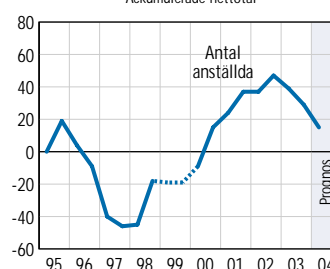
Byggbande

Byggbranschen i Västerbotten hyste förra hösten inga förhoppningar om bättre tider under 2003. Läget var mycket mörkt och man spådde ytterligare nedgång i år. Bygget sjönk också i våras, dock inte riktigt så mycket som fruktat. Ordergången höll sig på oförändrad nivå, vilket var bättre än väntat. Kapacitetsutnyttjandet är fortfarande lågt, men andelen som anger för litet utnyttjande av produktionsresurserna har minskat från 70 % till 56 %. Konjunkturindex för bygget är för hösten -51, att jämföra med -60 förra hösten. Våren 2003 räknar branschen med att aktiviteten sjunker ytterligare. En fjärdedel räknar med minskat byggande, medan knappt något företag tror på ökning.

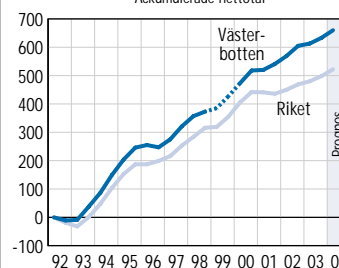
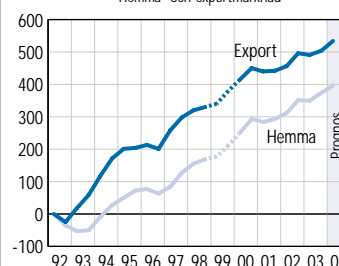
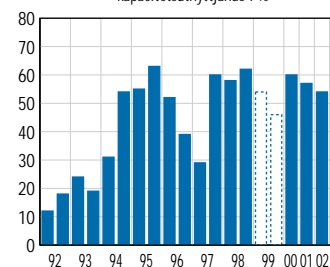
Detaljhandel

För detaljhandeln pekade alla kurvor uppåt för ett år sedan. Försäljningsutvecklingen har också fortsatt att utvecklas gynnsamt, även om uppgången i våras blev något långsammare än förväntat. Man räknar med en fortsatt positiv bild under innevarande höst och även under kommande vår med fortsatt försäljningsökning. Lönsamheten har försämrats marginellt, men man räknar med att den ska förbättras under kommande halvår. Expansionen medför dock inte något behov av ytterligare personal och andelen företag som anser att det råder brist på personal har minskat från 29 % till 16 % det senaste året.

NÄRINGSLEVET

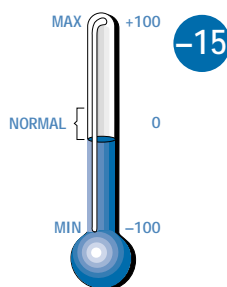
ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

INDUSTRIN

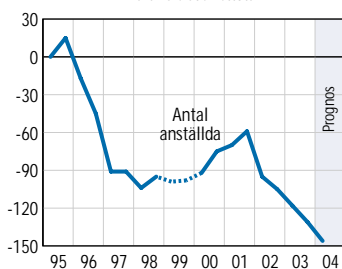
INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotalORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknadKAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

NÄRINGSLIVET

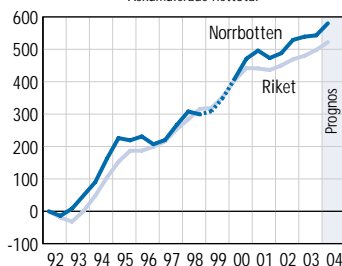

ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

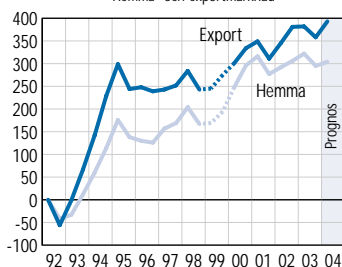

INDUSTRI

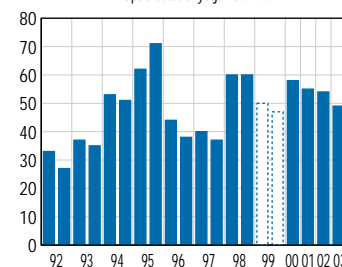
INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotal

ORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknad

KAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

GANSKA LJUST FÖR INDUSTRI MEN KÄRVARE FÖR BYGGANDET

Industrin i Norrbotten, speciellt då trävarubranschen, har problem under hösten med fallande efterfrågan. Under våren räknar man med en klar återhämtning. Byggbranschen har klarat sig förhållandevis bra hittills, men räknar med att få trögt före under nästa år. Detaljhandelsutvecklingen har inte blivit så gynnsam som man tänkt sig och försäljningen ser ut att bli oförändrad kommande halvår.

Tillverkningsindustri

Tillverkningsindustrin i Norrbotten hade för ett år sedan stora förhoppningar om fortsatt god efterfrågan och därmed följande möjligheter till produktionshöjningar. Även om inte utvecklingen under våren var så gynnsam som man hoppats, så har man ändå lyckats hålla ställningarna relativt bra. Orderingången från exportmarknaden stagnerade visserligen, men hemmamarknaden fortsatte att förstärkas och produktionen kunde vidmakthållas och t.o.m. öka något. Både trävaru- och verkstadsindustrin har gått riktigt hyfsat – speciellt verkstäderna har lyckats öka produktionen avsevärt.

För innevarande höst ser det betydligt dystrare ut. Trävaruindustrin räknar med en kraftig nedgång av speciellt exportefterfrågan. För tillverkningsindustrin anger två företag av fem att de kalkylerar med sjunkande exportefterfrågan och hemmamarknaden är lika svag. Detta medför att produktionen stagnerar under hösten – för trävaru- och verkstadsindustrin kan det bli aktuellt med begränsningar av volymerna. Företagens bedömning av rådande konjunkturläge har blivit mycket mera pessimistisk än de var för ett år sedan. Konjunkturindex för hösten hamnar på -26, vilket kan jämföras med +13 ett år tidigare. Missnöjet med orderböckerna är stort. Speciellt mörkt ser det ut för trävaruindustrin, där hela 78 % av företagen anser att orderstocken är för liten. Kapacitetsutnyttjandet har sjunkit något och det var 49 % som angav att de körde för fullt i september.

Bedömningen av utvecklingen under det kommande halvåret är tämligen optimistisk. Tillverkningsindustrin totalt räknar med en klar ljusning under våren och 44 % tror på en konjunkturförbättring. Prognosen för konjunkturindex för våren 2004 ligger på -5. I första hand räknar man med att exportmarknaden ska vara motorn i en konjunkturförbättring.

Sysselsättningen i tillverkningsindustrin har – med undantag för verkstäderna, där antalet anställda ökat det senaste året – varit fallande under flera år. För industrin totalt kan man räkna med att personalstyrkan kommer att bli i stort sett oförändrad under det kommande halvåret.

Byggverksamhet

Byggbranschen hade tämligen lågt ställda förhoppningar beträffande våren 2003, vilket har visat sig befogat. Byggverksamheten var stagnerande jämfört med föregående halvår. Under innevarande höst ser det inte heller så ljus ut. Både orderingång och byggande fortsätter att gå ned, även om det sker i måttlig takt. Missnöjet med orderläget är stort – hela 72 % anser att orderstocken är för liten. Bedömningarna inför kommande vår tyder tyvärr på att ännu dystrare tider väntar. Hälften av byggföretagen räknar med att man tvingas dra ned på byggandet, medan mindre än en tiondel planerar för ökning. En följd av den låga nivån på byggandet ser ut att bli fortsatta, ganska kraftiga minskningar av sysselsättningen i branschen. Närmare hälften av byggföretagen planerar för att dra ned personalstyrkan.

Detaljhandeln

Detaljhandeln i Norrbotten utvecklades starkt under fjolåret och förhoppningarna inför våren 2003 var ganska stora. Utvecklingen blev dock något av en besvikelse. Försäljningsvolymen stagnerade, vilket ser ut att bli fallet även under innevarande höst. Branschens konjunkturläge anses som något sämre än för ett år sedan och bedömningarna inför kommande vår är väldigt försiktiga. I stort räknar man med oförändrat konjunkturläge. Tre fjärdedelar av företagen anser fortfarande att lönsamheten är normal, men andelen är mindre än för ett år sedan. Antalet anställda inom detaljhandeln kan väntas minska under kommande halvår.

Branschstrukturen

BRANSCHÖVERSIKT FÖR NORRLAND MED KONJUNKTURINDEX HÖSTEN 2003

	Gävleborg			Västernorrland			Jämtland			Västerbotten			Norrbotten			Norrland		
	Syssel-satta ¹⁾	Andel ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel-satta ¹⁾	Andel ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel-satta ¹⁾	Andel ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel-satta ¹⁾	Andel ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel-satta ¹⁾	Andel ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel-satta ¹⁾	Andel ²⁾ %	Konj. index ³⁾
Tillverkningsindustri, tot	25,9	32,8	-12	16,7	21,1	-37	6,5	8,2	24	17,1	21,6	-3	12,9	16,3	-26	79,1	50,5	-15
- Trävaruindustri	2,5	27,9	-23	1,2	13,8	23	1,2	13,2	-7	2,5	28,0	-20	1,5	17,1	-27	8,9	5,7	-16
- Sågverksindustri	1,1	23,6	..	0,8	16,3	..	0,6	12,7	..	1,4	28,5	..	0,9	18,9	..	4,8	3,0	-8
- Massa- och pappersindustri	3,4	34,8	21	4,3	43,8	-100	0,1	0,6	..	0,5	4,9	..	1,5	15,9	..	9,7	6,2	-37
- Kemisk industri	0,6	12,5	..	1,5	34,4	..	0,2	3,9	..	1,6	36,5	22	0,6	12,7	..	4,4	2,8	27
- Stål- och metallverk	5,4	58,0	..	0,9	10,0	..	0,0	0,0	..	1,1	11,6	..	1,9	20,4	..	9,2	5,9	-50
- Verkstadsindustri	11,2	32,3	-25	6,3	18,0	-10	3,4	9,8	38	8,8	25,4	5	5,0	14,5	-14	34,8	22,2	-7
- Maskinindustri	2,2	25,4	-37	2,1	24,3	..	0,9	10,1	..	2,8	32,3	-28	0,7	7,9	..	8,6	5,5	-18
- Övrig industri	2,9	24,2	..	2,5	20,9	..	1,7	13,9	..	2,6	21,6	..	2,3	19,4	..	12,1	7,7	..
Byggverksamhet	6,4	22,3	-31	7,1	24,8	-21	2,6	9,0	-20	5,9	20,5	-51	6,7	23,4	2	28,7	18,3	-29
Detaljhandel ⁵⁾	3,6	24,7	24	3,2	22,1	-3	1,4	9,8	-33	3,3	22,8	-10	3,0	20,6	-5	14,7	9,4	-5
Uppdragsverksamhet	8,1	23,6	..	8,2	24,0	..	4,4	12,8	..	6,5	19,1	..	7,0	20,5	..	34,2	21,8	-33
IT-verksamhet ⁶⁾	4,1	26,2	..	3,4	21,6	..	2,5	16,0	..	2,8	17,7	..	2,9	18,5	..	15,7	10,0	-4
Totalt för resp. region	44,0	28,1	-9	35,3	22,5	-27	14,9	9,5	-9	32,9	21,0	-15	29,7	18,9	-15	156,6	100,0	-16

¹⁾ Tusental ²⁾ Länets andel av Norrland ³⁾ Avser konjunkturläget hösten 2003 ⁴⁾ Andel av näringslivet totalt i Norrland ⁵⁾ Exkl. livsmedelshandel ⁶⁾ Ingår ej explicit i totalen

Undersökningsmetodik

Konjunkturutvecklingen i en region är givetvis intimt sammanlänkad med den totala ekonomiska utvecklingen i landet. Trots det kan det finnas så stora skillnader i näringslivsstruktur att konjunkturutvecklingen i landet inte alltid kan ligga till grund för en bedömning av utvecklingen i regionen.

Skillnader i näringslivsstruktur kan bestå av olikheter avseende t.ex. branschstruktur, exportintensitet och graden av legotillverkning hos företagen. Vid konjunkturanalys är det av speciellt intresse att se på branschstatistiken grupperad efter slutanvändning. En sådan gruppering till sektorer underlättar en analys av utvecklingen över tiden.

I Norrlandslänen ligger t.ex. gruvornas, skogsindustrins samt järn- och stålindustrins andel av industrins totala förädlingsvärde på 47 %, jämfört med 18 % i riket. Detta förhållande i kombination med exportintensiteten hos företagen inom råvaruindustrierna leder till att en konjunkturuppgång i Norrland bör ligga före en konjunkturuppgång i landet. Förklaringen till detta är att råvaruindustrier tenderar att leda utvecklingen i en internationell konjunkturuppgång.

Andra faktorer som t.ex. grader av legotillverkning i olika branscher påverkar givetvis också situationen. För att få bättre information om regionens utveckling är regionala konjunkturundersökningar ett alternativ.

Undersökningens uppläggning

Konjunkturbarometern för Norrland omfat-

tar fem huvudbranscher: Tillverkningsindustri, byggnadsindustri, detaljhandel, uppdragsverksamhet och IT-branschen. Dessutom belyses turistnäringen genom indikatorer för hotellverksamhet och biluthyrning. Undersökningen baseras på ett urval företag i Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län och är en postenkät som omfattar totalt ca 850 företag i hela Norrland.

För tillverkningsindustrin är urvalet stratifierat på bransch och storlek (antal anställda). Urvalet är så konstruerat att god täckning fås ned till storleksgruppen med minst 10 anställda. Detta görs för att kunna särredovisa små och medelstora företag. Företag med mer än 100 anställda totalundersöks. I undersökningen ingår för Norrland totalt drygt 500 industriföretag.

För näringsgrenarna byggnadsindustri och detaljhandel baseras konjunkturbarometern på ett urval av 25 företag per län i vardera branschen, och för uppdragsverksamhet, IT-verksamhet och turism ett urval av 40, 55 resp 35 företag i Norrland som helhet.

Urvalsramen utgörs av SCB:s Företagsdatabas (FDB). Företagen tillfrågas via en enkät, där företagsledningen ombeds besvara ett antal frågor avseende den ekonomiska utvecklingen för innevarande och kommande halvår. För varje fråga finns i regel tre svarsalternativ: större/oförändrad/mindre.

Vid bearbetning av resultaten vägs svaren med ett storleksmått (förädlingsvärde alternativt antal anställda), så att de större företagen väger

tyngre än de mindre. Resultaten presenteras som s.k. netttotal. Nettototalen utgörs av saldotal mellan de företag som uppgivit positiv respektive negativ utveckling eller omdöme. Materialinsamling, statistisk bearbetning och analys görs av SCB.

Andel svarande bland tillfrågade företag uppgår till drygt 80 % för företag med över 100 anställda. För företag med mindre än 100 anställda är svarsfrekvensen något lägre.

Om Konjunkturindex för Norrland

Syftet med en konjunkturindex är att ge ett sammanfattande mått på konjunkturen, dvs. det ekonomiska läget, i en bransch eller region vid en viss tidpunkt. Konjunkturindexen för en region är en sammanvägning av det aktuella konjunkturläget för de olika branscher som ingår och undersöks i en region.

Konjunkturläget för varje bransch är i sin tur grundat på företagens egna bedömningar av konjunkturen, bra/normal/dålig, vid en viss tidpunkt. Konjunkturindex, baserat på s.k. netttotal, har en möjlig variationsbredd från -100 till index +100. Värdet 0 med en toleransgräns på ca ±15 enheter anger läget för en s.k. normalkonjunktur. -100 anger en nattsvalt lågkonjunktur och +100, vilket anger att 100 % av företagen givit omdömet "bra" om konjunkturen, står för en överhettad högkonjunktur. Gränserna för låg- och högkonjunktur har schablonmässigt satts till index ca -40 respektive +40.

Du har en bra affärsidé som ska kommersialiseras framgångsrikt.

VINTERREKLAMBYRÅ. SE FOTO: JOHNÉR BILDBYRÅ

Sånt gillar vi.

Norrlandsfondens uppgift är att främja utvecklingen i norrländska företag. Därför erbjuder vi riskvilliga lån för små och medelstora företag som behöver kapital för nyetablering, utveckling och expansion.

Läs mer på www.norrlandsfonden.se

Luleå: Köpmangatan 40, Box 56, 971 03 Luleå. Telefon 0920-24 42 50.
Sundsvall: Södra Järnvägsgatan 31, 852 37 Sundsvall. Telefon 060-12 82 70.